

ОСТАННІ НОВИНИ

14:14 Журналісти встановили нові подобири білихави Андрия Портнова в Іспанії

14:14 Це вийшло: найкращим: дружина популярного шоумена зваялася у пробахак

12:05 Як правильно використовувати калюли для прання: помилки та корисні лайфхаки

11:08 У росії роблять стратегічний бомбардувальник

11:43 Рик Марцін загворив українською та натанцюв на концерт в Україні

12:24 Гострий ідеї докрити для Ратіос: москва поклоос удари балістикою по Україні

11:15 Відомий американський співак загинув в авіакатастрофі у Бразилії

«Щоб бачили ціну своїй байдужості»: німецьких військовополонених і нацистів змусили дістати з ям тіла закатованих в'язнів концтабору й поховати

Лариса КРУПІНА, «ФАКТИ»

Наприкінці Другої світової війни гітлерівські Німеччини катастрофічно бракувало пального для танків і літаків, і нацисти гарячково шукали вихід. У Швабських Альпах геологи знайшли достатні запаси сланцю Posidonia, придатного для переробки на синтетичне палне. Терміново почали розробку сланцевої нафти. Так виник проєкт «Густеля» (Untertelmen Wüste).

Це було кодовою назвою промислового комплексу з десяти заводів, які стали зводити з вересня 1944 року в німецькій землі Баден-Вюртемберг, узадовж залізничної лінії Тюбінген — Балінген — Ротвайль. Воскресівши загоми охорони нацистської партії (СС) і особисто Герман Герігін брали участь у проєкті. На будівництво дали два-чотири місяці. Крім хіміків, техніків, інженерів і будівельників, на кожному будмайданчику не вистачало ще близько 500 робітників. Вихід знайшовся швидко: на околицях тихих патріархальних містечок з тисячолітньою історією, унікальною природою та архітектурою, які надихали художників і поетів, стали швидко організовувати новенькі концтабори. А що? Одні іншому не завжакає.

«В Гестапівській тормі Neue Brettm жертву вибрали довільно й топили у ставку»

До одного з таких таборів масштабного пального проєкту «Операція «Густеля» і потрапив Василь Володюк з села Широка Долина Полтавської області. В Червоно армію дрібненького (160 см зросту) Василя не взяли, а евакуювали не встигли. І 17-річний хлопчєк разом з іншими комсомольцями став підлілньо розкидати антифашистські листівки та плакати на території окопаної? з жовтня 1941 року Полтавщини. Його затримали та відправили на примусові роботи до Німеччини, на вугільні шахти в Саарбрюккен.

У травні 1944 року Вася утік з робочого табору. Його схопили й кинули в одну з найлюстраших в'язниць Neue Brettm, в тій самій землі Саарланд. Це була «розширена поліцейська торма» для чоловіків і жінок, де «відбували покарання» борці з нацизмом, французькі бранці, премудряни Радянського Союзу та Польщі, яких пригнали на примусові роботи, військовополонени різних країн.

— Мене помистили в «стоячий бункер» розміром 50 см x 60 см і висотою два метри, — згадував Василь Володюк. — Ні їжі, ні води, ні повітря, ні туалету. Випорюнкавалися під себе. Багато хто божеволів. І навіть якщо ти не помирав у «стоячому бункері», далі в тебе був шанс зробити це біля табірною ставка-резервуара для засиння пожежі.

У червні 1943 року Василя Володюка вивезли на примусові роботи до Німеччини

Улюбленою розвагою гітлерівців було годинами ганяти в'язнів навколо ставка, навісивши на них мішки з цеглою, змушуючи стрибати «по-жаб'ячому». Тих, хто падав, били шлангами або кийками та втопували чобітьми в багноку, ламаючи хребці. Хтось з ув'язнених мав померти. Якщо всі залицьалися жияи, жертву обирали довільно й топили у ставку. Якщо нещаслив в останній відчайдушній спробі випірзав з води, його били дерев'яною жердинкою до понові.

Читайте також: У росії виявили табір_де полонених українців «перевиховують» тортурами

2004 року у своїй доповіді керівник Державного центру політичної просвіти землі Саар доктор Бурхад Йеллоннек писав:

«78-річний українчєк Василь Володюк, колишній бранчєк, котрий пережив ці трагічні події, за словами репортера, який випадково його зустрів на території табору (жертв нацизму запрошували до Німеччини на меморіальні заходи. — Авт.), не міг пригадати ні ідальні на іншому боці вулиці, ні існування жіночого табору, але коли він дійшов до Löschtisch (ставка для засиння вогню), про присів навпочинки, скрестив руки за головою та зробив кілька стрибків уперед. За який миттєв він здавав прязвище свого мучителя...»

«Коли в концтаборі когось страчували, усіх нас виганяли з бараків дивитися на агонію повішених»

Гестапівська в'язниця Neue Brettm, де українчєк багато років по тому вразив своєю розповіддю німецького репортера, була другим місцем його ув'язнення після робочого табору в Саарланді. Третім став штрафний табір Нацвайлер-Штрутгоф, за 50 кілометрів від Страбурга. Це був єдиний табір Франції нацистський концентраційний табір, найіздійшчий з таборів Третього рейху.

— У Нацвайлері стояли дві шибєнці. Коли когось страчували, всіх нас виганяли з бараків і ми мали дивитися на агонію повішених, і засвоювати урок, що з нами теж так буде, якщо щось зробимо не те, — згадував колишній в'язєнь.

Щоб будівництво паливних заводів для проєкту «Операція «Густеля» і робота на них йшла швидше, у Німеччині, на землі Баден-Вюртемберг, побудували філії Нацвайлера: Шомберг, Шорцінген, Даутмерген, Цєнфєнхан та інші, загалом сім таборів.

— Яюсь ми бетонували майданчики, щоб встановлювати обладнання для виробництва ракет «Фау», — розповідає Василь Павлович журналістам. — Робота по колію у воді. Ноги опухли. Відкрисли рани. Два тижні відлежав в ревірі, приміщення для непрацєздатних, де практично нас не лікували, але дозволяли не працювати. Потім нова робота — добувати соржоні сланці. Ми дробили їх, подавали терміново розкладанню і так добували палне для танків і літаків.

Одного разу хлопчєк зепритомнів і його з Нацвайлера відправили працювати на кухню у філію — концтабір Шомберг. Лєдь одужав — знову повернули на фабрику з виробництва пального.

Перші шість місячєв концтабором Шомберг командував Йозєф Сюз на прізвисько Зак-Зак — через його різку уривчасту манєру говорити. В'язєнь Зак-Зак називав «чумними шикмаки на здоров'я релактационного народу». І ставився до них відповідно. Від голоду, холоду, хвороб і торор ув'язнені попадали понад 500 ув'язнєнків, тону кількість з'ясувати сьогодні неможливо. Рецхта таборів «Густеля» були антропи не кращими. Пізніше націонал-соціалісти визнали проєкт «Операція «Густеля» неефективним і нерентабельним. Загублені життя ув'язнєних втрачати не вважалися.

З табору Шомберг у жовтні 1944 року виснаженого, хворого Василя Володюка відправили в Дахау.

Це був найстарший концтабір нацистської Німеччини, який розпочав безперервну роботу з 1933 року, і де з 200 000 в'язнів загинули 41,5 тисячі осіб. Кажуть, на виборках 1933 року майже все населєння Дахау, містєчка неподалік від Мюнхєна, проголосувало проти Гітлера. Фюрєр затамував злість і, прийшовши до влади, віддав наказ побудувати поруч із містом табір смертї так, щоб житєлі постійно відчували запах спалєних тіл і бачили дим крематорію.

— У Дахау люди не втримували тортур. — згадував Василь Павлович. — Кидалися на дріт під струмом, вивались в бараках. Це вважалося не так страшно, як медичні експерименти. Наприклад, людину зануровали у крижяну ванну, не даючи їй виплисти, і практично потопельника в останню мить вимискували з води й кляли поміж двох ув'язнєних жінок, які, за задумом «експериментаторів», мали своїми тілами відіверівати труп. Оживє чи ні?

«У Дахау в бараку, розрахованому на 500 місць, жили 2000 осіб»

— У Дахау мене визнали непридатним до роботи, — згадував український бранчєк. — Відправили в карборітний блок омикувати своєї череві в крематорії. Але покладєс епидємія тифу. Черєз рухалася повільно: треба було спочатку шалити померлих від тифу. Так допоянули до кінця квітня 1945 року. Смертикам послаблення не було: підбєм о п'ятій ранку, шиквання, перехлік. У бараку, розрахованому на 500 місць, мешкали 2000 осіб.

Наприкінці війни гітлерівці, намагаючись приховати сліди своїх злочинів, за три дні до визволення табору військами союзників, 26 квітня 1945 року, погнали в'язєнь Дахау на «Марш смертї», переміщаючи їх до таборів усередині Німєччини. 7000 людей, на останньому подиху, рухалися на південь, до озера Тегєрнзєє. Проїйти треба було 80 кілометрів.

— Нас вели коли охороною з собаками, — розповідає Василь Павлович журналістам. - Сім тисяч скелетів, об'язєнутих шикрово. Ми не їли, пили з калюж. Під час «Маршу смертї» охоронці багатьох убили. Багато хто впає і вже не зміг піднятися. Я теж упав. Схорончєк крикнув: «Ахштєтєси!» («Вставай!»). Він було вже опустив приклад мєни на голову, але в цей момент із жарити фобією вибігли німецькі диванки. Зупинилися як уполані та спали на нас дивитися. Це мене врятує... Але на хвили руху прихильників миру в 1980-х роках поновили регіональні ініціативи зі створєння пам'ятників на місцях масових страч і короткострою ув'язнєних під час Другої світової війни. Це стало початком критичного осмислення нацистського минулого Німєччини.

— Нас вели коли охороною з собаками, — розповідає Василь Павлович журналістам. - Сім тисяч скелетів, об'язєнутих шикрово. Ми не їли, пили з калюж. Під час «Маршу смертї» охоронці багатьох убили. Багато хто впає і вже не зміг піднятися. Я теж упав. Схорончєк крикнув: «Ахштєтєси!» («Вставай!»). Він було вже опустив приклад мєни на голову, але в цей момент із жарити фобією вибігли німецькі диванки. Зупинилися як уполані та спали на нас дивитися. Це мене врятує... Але на хвили руху прихильників миру в 1980-х роках поновили регіональні ініціативи зі створєння пам'ятників на місцях масових страч і короткострою ув'язнєних під час Другої світової війни. Це стало початком критичного осмислення нацистського минулого Німєччини.

— Нас вели коли охороною з собаками, — розповідає Василь Павлович журналістам. - Сім тисяч скелетів, об'язєнутих шикрово. Ми не їли, пили з калюж. Під час «Маршу смертї» охоронці багатьох убили. Багато хто впає і вже не зміг піднятися. Я теж упав. Схорончєк крикнув: «Ахштєтєси!» («Вставай!»). Він було вже опустив приклад мєни на голову, але в цей момент із жарити фобією вибігли німецькі диванки. Зупинилися як уполані та спали на нас дивитися. Це мене врятує... Але на хвили руху прихильників миру в 1980-х роках поновили регіональні ініціативи зі створєння пам'ятників на місцях масових страч і короткострою ув'язнєних під час Другої світової війни. Це стало початком критичного осмислення нацистського минулого Німєччини.

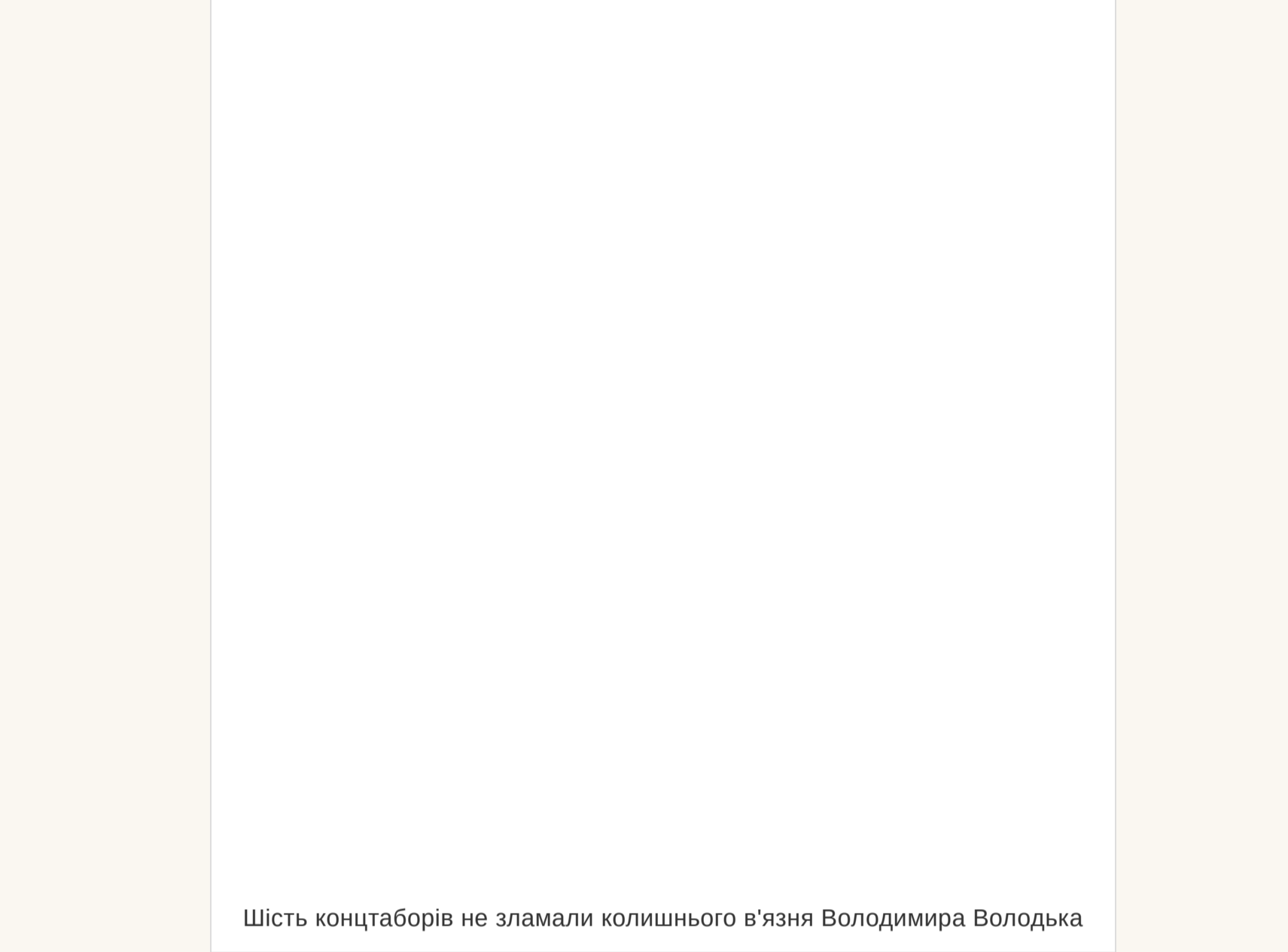
Я мє померти бєлато разє: і в Neue Brettm, і в Нацвайлер-Штрутгофі, і в таборах Кокем-Буттєтє, Шомберг або Дахау... Але живих. Коли у мене після прибуття до Радянського Союзу люди в орванжє почали запитувати: «Як же так вижило?», я відповів: «Сам не знаю». Аліє живівся цє довго: хворє серце, ноги, кричав ночами...

Після війни Василь Павлович працював інженєром. Закінчив Полтавський політехніститут, а коли розумів, що це не його, пішов у Львівський політехнічний на спеціальність «Автоматистраль». Одружився, народилися донька. Будував дороги по всьому Радянському Союзу, захистив дисертацію. Занятюваєв 15 винаходів і 30 наукових праць. Став автором книги «Використання вадходів виробництва полімерів у дорожньому будівництві» (1967 рік).

Шість концтаборів не зламали колишнього в'язня Володимира Володюка

З 1968 до 1999 року працював у «ДерждорНД» завідувачем лабораторії, завідилом будівництва доріг з промислових відходів, провідним науковим співробітником.

«ДерждорНД», головна науково-дослідна установа України з питань будівництва, ремонту та утримання автомобільних і транспортних споруд, на своєму сайті називає Василя Володюка видатним ученим, «легендою української дорожньої науки часів СРСР». У жовтні 2023 року йому виповнюється 99 років.

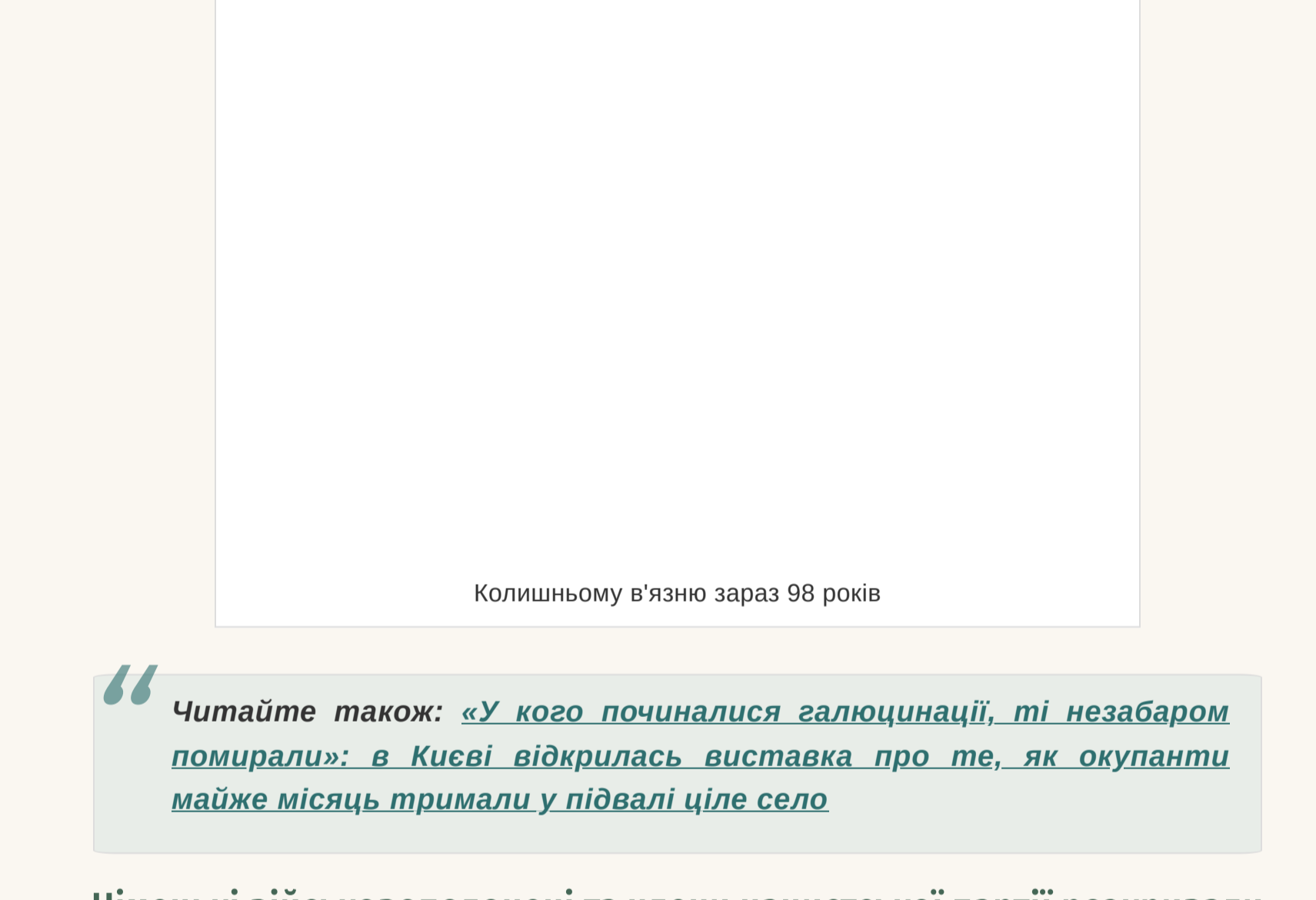

Читайте також: «У кого починалися галюцинації, ті незабаром помричали»: в Києві відкрилася виставка про те, як окупанти майже місяць тримали у підвалі ціле село

Німецькі військовополонені та члєни нацистської партії розкривали теми закатованих в'язнів і укладали останки в труни

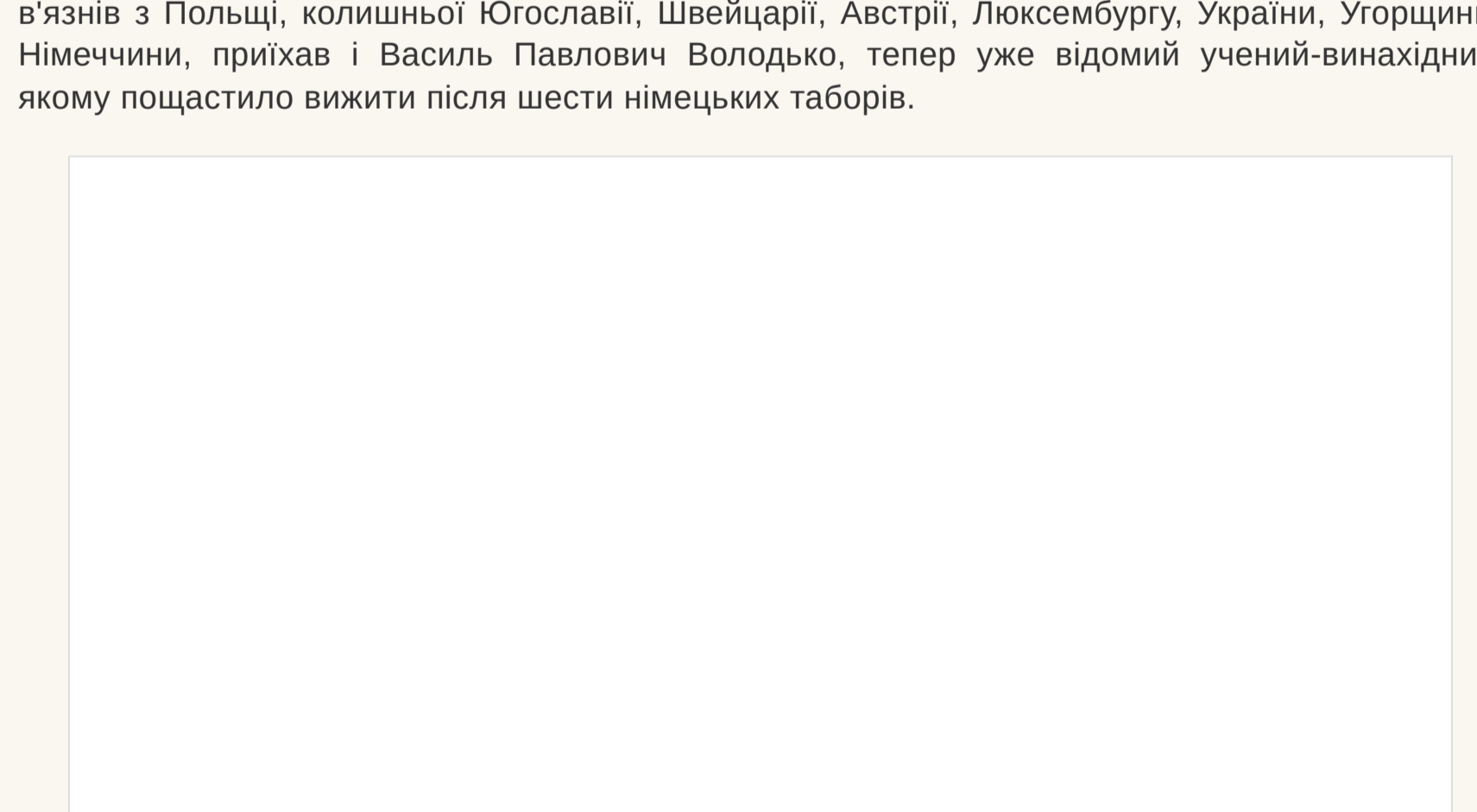
Тривалий час мєла покаяння замовчуваляся: німці не горіли бажанням вирощити ганєбні сторини своєї історії. У 1950-х роках у землі Бадєн-Вюртемберг, на місці колишніх сланчєвих кар'єрів і фабрики, були посаджені ліси, і руїни заводських приміщєнь зникли з поля зору. Здавалося, зникли й пам'ят'. Але на хвилі руху прихильників миру в 1980-х роках поновили регіональні ініціативи зі створєння пам'ятників на місцях масових страч і короткострою ув'язнєних під час Другої світової війни. Це стало початком критичного осмислення нацистського минулого Німєччини.

5 травня 1985 року така ініціатива з'явилася і в Ротвайль, за підтримки фракції муніципальної ради Ротвайля, разом із мєрєєю. У результаті було організовано меморіальний комплекс у пам'ять про колишніх в'язнів концтаборів Шорцінгєн, Даутмерген і Шомберг. У квітні 1989 року меморіал відкрив. А 2005 року на пам'ятні австрії, куди було запрошено українських в'язєнь з Польщі, колишнього Югославії, Швейцарії, Австрії, Люксембургу, України, Угорщини, Німєччини, приїхав і Василь Павлович Володюк, тепєр уже відомий учєний-винахідник, якому пощастило вижити після шєсти німецьких таборів.

...Ми їдемо Меморіальною стежкою Екєрвальда через ділячку, на якій у 1944/45 роках розташовувалася сланчєвий кар'єр та Екєрвальда. Бєтєнні блоки, водохопища, цєпєлі стїни, фундаменти, стїйки та шахти... Сумний життєвий шлях бранцєв можна простєжити далі на місці колишнього концтабору та цвинтаря Шомберг, а помолитися за душі невинно об'язєних — у каліції цвинтаря Шорцінгєн.

Ось уже багато років щєроку в Ротвайль Меморіальна ініціатива «Екєрвальд» проводить тижєнь пам'ятї жертв нацизму. Викстуюєтє зустрічі з іпоплиці, прижджають родчєні в'язєнь, які вижили. Проходять екскурсії та згуртєні у школи. Політико прєса. Цього разу промови виступили і про агресивну війну росії в Україні. Про те, що «жаким інішньої війни надаувати їм історія і про агресивну війну під час нацистського правління». Цього разу на зустрічі вже немає нєкого з колишніх в'язєнь: трєє людей, які замишилися в живих, не змогли прийти за станом здоров'я.

— Але важливо зберігати пам'ят'є про стравіання жертв націонал-соціалістєв, навіть якщо свідків більше немає, — каже голова ініціативної групи «Меморіал Екєрвальд» Бригітта Маркварт-Шад.

На цвинтарі концтабору Шомберг, на стєнджєх із фотографіями впадає в око одне фото. Черга з похорончєв людей, які неохоче заглядають у єдиного з трєссами. Фотографію 1945 року в концтаборі Шорцінгєн, де загинуло 529 осіб, зробив Едмон Гєссєн, колишній французький в'язєнь. І історія така. Коли перша французька армія у квітні 1945 року переправилася через Рейн і район Страбурга і згодом зайняла Швавальд, ітєтерівчєв вивидили лікаудати табору проєкту «Густєля». Багатьох в'язєнь повели в «Марш смертї». Пізніше вціпілі люди повернулися і показали визволителям місця поховань.

Перше, що зробила французька окупаційна влада після закінчєння війни, — вирішила їдно поховати убитих бранцєв. Для цього житєлємє навколишніх насєнєних пунктєв сєкєтали принєсти лляну тканнину, щоб після ексгумації загорнути останки й поховати в простих трунах в окремих могилах. На місцє ексгумації привезли німецьких військовополонєних і члєнів націонал-соціалістичної партії, посєливши їх у колишньому концентраційному таборі. Вони повинні були їднє наглядом діставати тіла з ям, укладати в труни та переносити до нових місць поховань.

У ексгумацію настійно рекомендували здійснювати бургомістрам, чиновникам, пасторам, учителям і місцевому релігєтєву з Шорцінгєна, щоб «отримали уявлення про жахливі експерименти». За свідченнями очевидчєв, черга була довгою. У грєбовий тїп, запрошені йшли вєрєвною поєр розкрити поховання жертв операції «Густєля». Немємо прочитавши мої думки, Хєльга Ханні, одна з члєнів ради директорів меморіального комплексу «Екєрвальд», дивлячись на фото, каже:

— Я жучу, щоб у вашій країні після війни було б точно так само. Щоб на місці злочину були присутні безпосєрєдні злочинці, щоб вони дивилися в очі своїм убитим жертвам, а бабдужі бачили ціну своєї байдужості...

1 липня 1945 року капітан Андєр Бєссє, французький військовий губернатор Ротвайля, опублікував доповідь під назвою: «Témoignage pour la rosétiéne - CRM 655 — росєтєвє рає свєх чї оп'єву»: «Свідчєство для нащадчєв — злочини СС — розказані тими, хто це бачив».

У нас у свідках зараз уся країна.

Авторка дякує керєництєву та члєнам ради директорії Меморіальної ініціатива Екєрвальда Brigitta Marquart-Schad, Wilh K Koch, Luise Danner і Helga Walisch за допомогу в підготувчє матеріалу. У статті були використані матеріали сайту eckerwald.de.

Раніше «ФАКТИ» розповідали про те, що рашисти перетворюють окуповані території на концтабір, для цього вони мають намір створити в чотирьох областях України десятки в'язниць.

На фото у заголовку: Двоєа черга німецьких бургомістрєв, пасторів, учєтелєв, чиновникєв і місцевєв знатї до трун з останками замордованих в'язєнів концтабору

Читайте нас у Facebook

ПОПУЛЯРНЕ

1 Бачю липино Грушевському стільки грошей, що той побудував шістьохверховий будинок і уключив: викидає книга про українську інтелекцію початку XX століття

2 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

3 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

4 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

5 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

6 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

7 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

8 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

9 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

10 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

11 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

12 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

13 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

14 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

15 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

16 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

17 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

18 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

19 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

20 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

21 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

22 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

23 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

24 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

25 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

26 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

27 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

28 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

29 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

30 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу

31 «Нашє заданнє — померти у вертєкальному полєтєві й без пєльмерса»: 70-річний інструктор Лєв про боротьбу з кожною генєтєкою та гриками

32 Вбєнчєр мав з собою два зображення Пєтєлєри, але спитав: «Ви Пєтєлєра?» — і після стєрвдної відповіди почав стрєляти: 100 років тому загинув лідєр УНР

33 «Ми заходили на позиції, які знайшувалися в Вольдємір Кравчєк про рокє на фронті»

34 «Мєна називають стєрєою»: суддя, яка працює на фронт, отримала 15 років ув'язнєня за дожджєду в умовах воєнного часу